Asenisman ak pwopwete
pou yon anviwònman sen

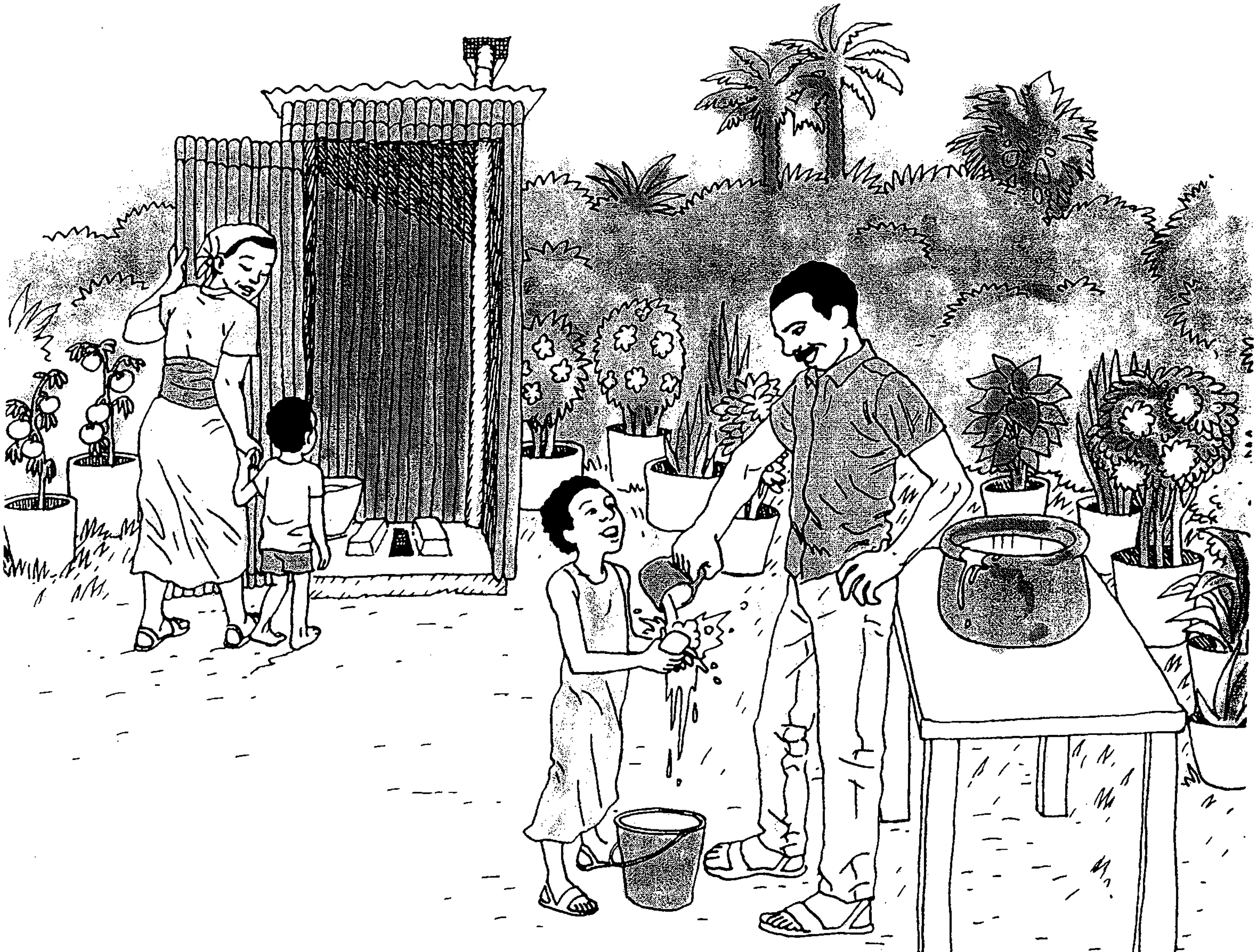

La Fondation Hesperian en collaboration avec le Programme des Nations Unies pour le développement

Asenisman ak Pwopwete pou yon Anviwònman Sen

Paj

Mete sou pye asenisman an ... 4
Sa moun yo ap tann de twalèt yo ... 5
Kòman yon movèz asenisman kapab anjandre pwoblèm sou lasante? ... 6
Dyare ak dezidratasyon ... 10
Lave men yo ak dlo ak savon ... 12
Aktivite pedagojik kominote : Bare wout dyare a ... 16
Planifye asenisman an ... 18
Desen pou diskisyon : ki menas pou lasante nou kapab wè? ... 20
Gason ak famn gen bezwen diferan nan asenisman ... 21
Aktivite diskisyon kominotè:
Elimine obstak ki separe famn yo ak asensisman an ... 22
Asenisman an: Aksè pou timoun ak andikape yo ... 23
Asenisman pou lasante timoun yo ... 24
Asenisman vil yo ... 25
Asenisman pou ijans yo ... 25
Tip twalèt ... 27
Twalèt ak fòs fèmen ... 29
Twalèt amelyore ak fòs vantile (VIP) ... 32
Twalèt ekolojik ... 33
Twalèt ak kompostaj ak fòs senp pou plante yon pye bwa ... 35
Twalèt ak kompostaj ak fòs doub ... 36
Twalèt sch pou derivasyon irin (pipi) ... 37
Angrè ak irin ... 41
Twalèt ak chas dlo manyèl (ak men) ... 44
Aktivite dasenisnman kominotè:
Etap asensisman an vè kominotè ki an bòn sante yo ... 46
Lis mo difisil yo ... 48

Asenisman ak pwopwete pou yon anviwònman sen.

pa Jeff Conant

Fondasyon Esperyan se yon òganizasyon ki pa travay pou fè lajan e ki pibliye dokiman sou lasante. Li chèche bay kòminote ak moun yo mwayen pou yo gen plis metriz sou pwòp sante yo nan lide pou yo konstwi yon mond pi jis. Kòm koresponsab Mouvman pou Lasante Pèp yo Ozetazini, nou mande lasante pou tout moun koulye a.

Kontakte nou nan adrès sa a:

Hesperian Foundation
1919 Addison St., #304
Berkeley, California, 94704 USA
tel: 510-845-4507
fax: 510-845-0539
mesajri elektwonik: *bookorders@hesperian.org*

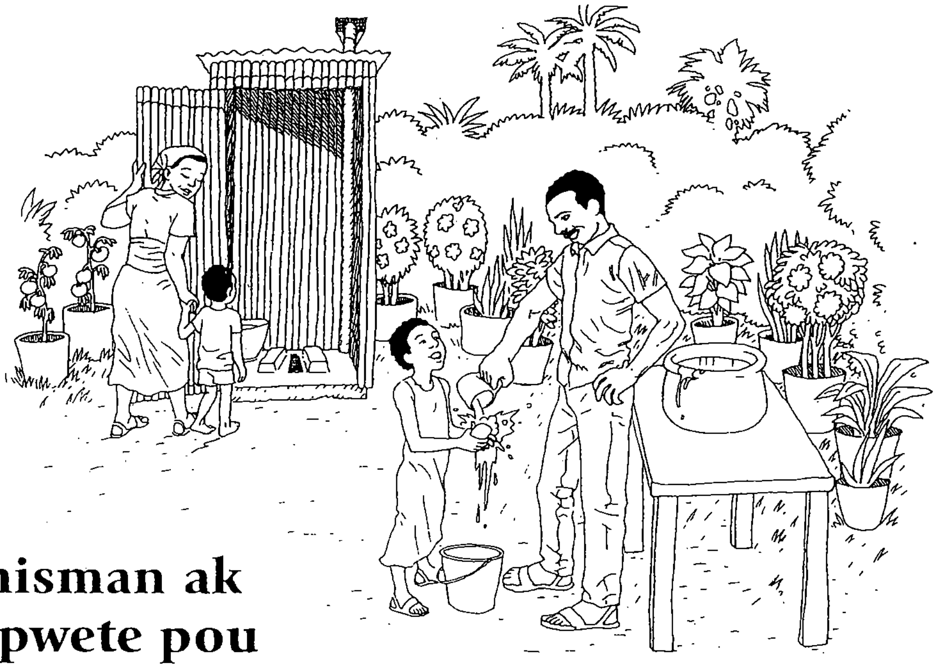

Asenisman ak pwopwete pou yon anviwonman sen

Pwopwete ak evakyasyon dechè imon (ekskreman ak irin) nesesè pou yon bòn sante. Si yo pa okipe sa ak sekirite, watè ak pipi nou yo kapab polye ou kontaminen anviwonman an e pwovoke dyare, vè nan vant, kolera, enfeksyon irinè. Nou kapab anpeche anpil nan pwoblèm sa yo grasa:

- la pwòpte pèsonèl (ijyèn endividyèl) nan lave men, benyen avèk swen epi mete rad ki pwòp.
- la pwòpte piblik (asenisman) nan itilize twalèt pwòp e asire, gade dlo sous yo pwòp e evakye dechè yo fason ki sèten.

Chapit sa a genyen alafwa enfòmasyon sou la sante pèsonèl ak piblik ensike fason pou n' konstwi twalèt rasire. Tout twalèt sa yo nou dekri la a nan chapit sa a ap fè disparèt dechè yo yon fason pou yo pa okazyone okon pwoblèm sou sante. Kèk nan twalèt sa yo ofri avantaj simplimen pou transfome dechè sa yo an angrè kiltivatè yo kapab itilize nan jaden. Se sa nou rele asenisman ekolojik.

Lè moun yo m anipile dechè zannimo pou fè angrè. yo dwe fè atansyon paske dechè sa yo kapab pwovoke kèk maladi. Pipi ak watè lòm kapab fè tè a pwodwi anpil. men. tankou dechè zannimo yo. yo kapab pote mikwòb ki danjere anpil e yo dwe sèvi ak yo ak anpil swen.

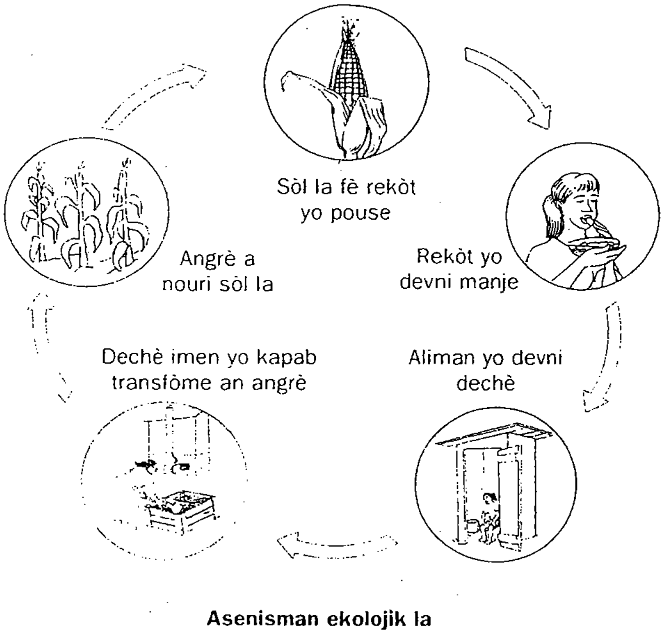

Asenisman ekolojik la transfomè dechè yo an

Mete sou pye asenisman an

Anpil maladi transmèt soti nan yon moun rive nan yon lòt pa entèmedye kèk mikwòb ki genyen nan dechè yo. Kèk espesyalis (ekspè) panse pwoblèm la sante ki gen rapò ak yon movèz asenisman pa kapab evite sèlman si moun yo chanje abitid yo pèsonèlman, nan lòt sans, "konpòtman yo," nan sa k' konsène fason pou yo rete pwòp. Poutan, ide sa a fè yo echwe paske li pa pase an revi obstak moun yo dwe afwonte nan lavi kotidyen yo tankou povwete, mank daksè pou yon dlo pwòp. Alò, lè konpòtman an pa chaje, yo blanmen moun yo pou movèz kondisyon sante yo.

Lòt ekspè te chèche kèk solisyon teknik, telke twalèt modèn ak chasdlo. Solisyon sa yo gen souvan orijin yo deyò yon kominote epi yo mal adapte pafwa nan tradisyon ou nan kondisyon kominote ki konsène a. Epafwa yo kreye plis pwoblèm pase yo kreye solisyon.

Se pa lè y'ap blanmen moun yo pou movèz kondisyon sante yo, oubyen nan limite pwomosyon solisyon teknik yo, pou yo ka evite maladi mikwòb ki pran nesans nan yon movèz kondisyon lijyèn oubyen yon asenisman malsen kapab lakòz. Pou amelyore lasante yon fason dirab, pwomotè lasante yo dwe koute atantivman moun kominote a epi travay avèk yo.

Lè kominote yo va itilize mezi ijyèn ak metòd dasenisman ki koresponn ak bezwen

Sa moun yo ap tann de twalèt yo

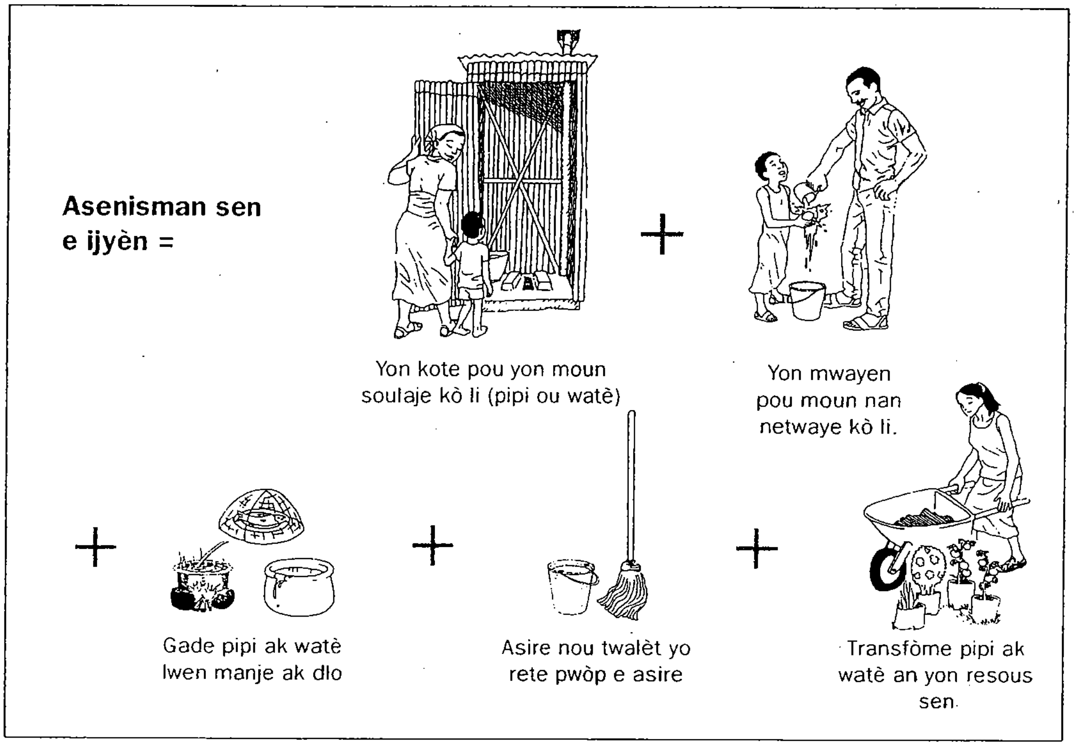

Lasante pa toujou rete rezon prensipal ki dwe pouse lèzòm gen volonte pou gen twalèt ki pwòp, bon jan alimantasyon an dlo ou yon ijyèn amelyore. Lòt bezwen kapab antre nan lijyen:

Entimite: Twalèt yo kapab tou senp kou yon twou byen fon nan tè a. Men, bezwen entimite fè n' twouve si nesesè, se enpòtan pou twalèt yo byen abrite. Pi bon jan abri yo senp e yo fèt ak materyo ki souplas nan lokalite a.

Sekirite: Si twalèt yo mal konstwi, yo kapab devni danjere pou n' itilize yo. E si yo lwen kay yo, famn yo kapab viktim danje lavyolans seksyèl lè y'ap eseye satisfè bezwen yo nan sa k' konsènen asenisman. Pou twalèt sa yo kapab sèten, yo dwe byen konstwi e nan yon plas ki san danje.

Konfò: Moun yo va gen plis anvi pou yo itilize twalèt ki ofri yon kote pou chita oubyen pou koupi konfòtabman e yon abri ase gran pou yo kapab kanpe e fè mouvman ak kò yo. Yo va gen plis anvi pou itilize twalèt ki toupre kay yo, kote van, lapli, la nèj p'ap ka fè yo anyen.

Lapwòpte: Si twalèt yo sal e si yo gen movèzodè, pèsonn p'ap vle sevi ak yo. Anplis, yo kapab pwopaje kèk maladi. Pataje travay netwayaj la oubyen peye lajan oubyen lòt avantaj pou sa yon jan pou asire twalèt la rete pwòp.

Rèspè: Twalèt ki byen okipe pote otoryte ak respè mèt li. Se souvan yon rezon trèzenpòtan ki pouse moun yo depanse lajan e fè anpil efò pou konstwi yo.

Yon dlo sèten pou lave kò e pou bwè enpòtan tou pou lasante. Se menm bagay pou kèk lòt fòm pwopwete tankou bay famn yo yon mwayen pou rete toujou pwòp pandan peryòd règ yo. (Pou plis detay sou jan fanm yo frape pa yon movèz asenisman, konsilte paj 21-22 liv la.)

Kòman yon movèz asenisman kapab anjandre yon pwoblèm lasante?

Maladi yo mikwòb ak vè nan ekskreman yo lakòz se yon sous enkonfò konstan pou kèk milyon moun. Maladi sa yo kapab pwovoke kèk ane dendispozisyon e kapab anjandre

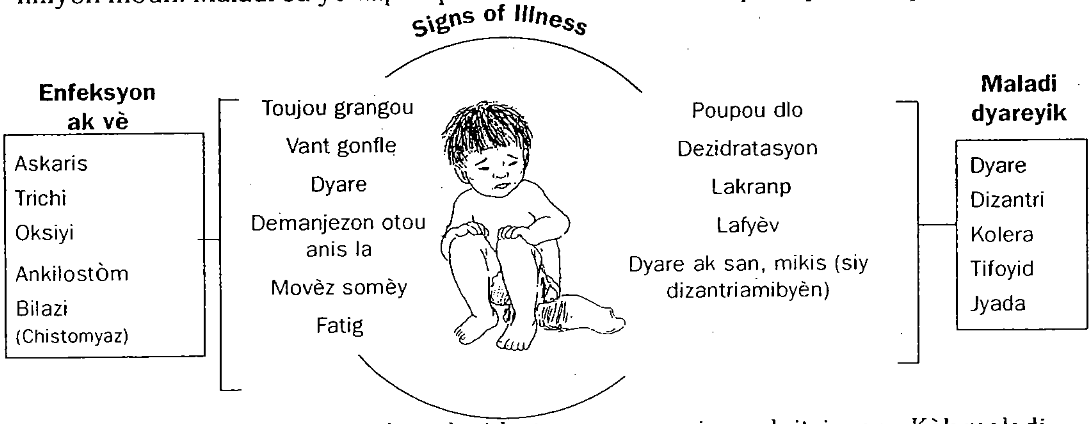

lòt pwoblèm onivo lasante tankou dezidratasyon, anemi e malnitrisyon. Kèk maladi grav anrapò ak asensiman an kòm kolera, kapab pwopaje rapidman e kondwi moun yo tou longsay bay lanmò.

Pou n' konnen plis sou fason yo trete maladi dyareyik yo ak enfeksyon vè yo lakòz, konsilte chapit 12 e 13, sitou paj 131-161 liv la Lè pa Genyen Doktè.

Kòman mikwòb yo pwopaje maladi yo?

Anpil maladi pwopaje soti nan yon moun ale nan yon lòt. Mikwòb yo se kèk òganis piti piti vivan ki pwovoke maladi. Pafwa li fasil pou n' konnen kote yo ye – nan ekskreman (poupou), manje pouri ak lòt kote ki sal. Men pafwa, mikwòb yo twouve nan kèk plas

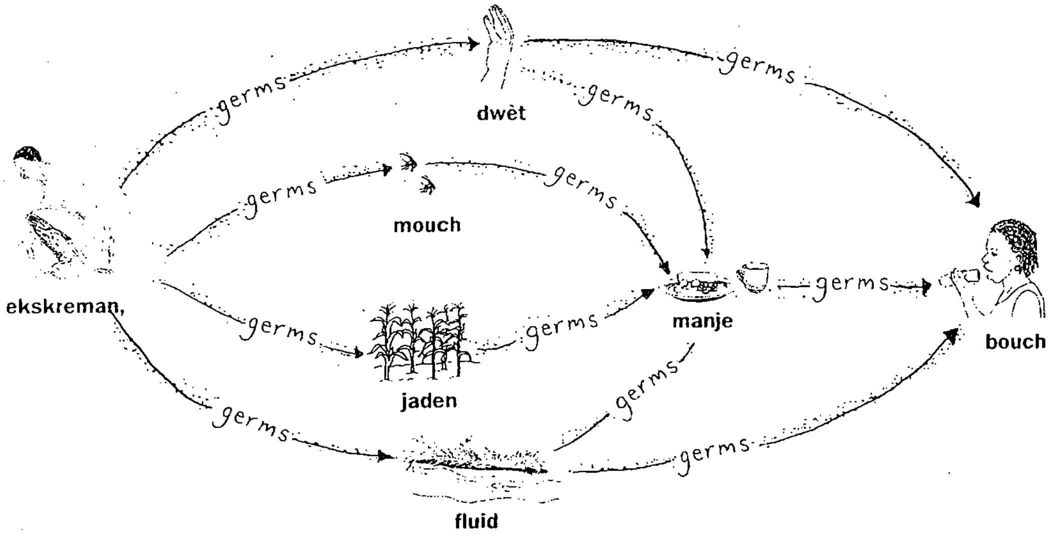

ki sanble pwòp e ki sante menm jan. Mikwòb yo kapab pase nan yon moun pou rive nan yon lòt moun nan kontak kòporèl, e pafwa nan lè n'ap respire, avèk lapousye oubyen lè yon moun ap touse oubyen estènen. Yo kapab pwopaje atravè. Nouriti

Me yon fason mikwòb yo pwopaje maladi yo.

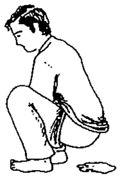

1. Yon nonm gen dyare deyò.

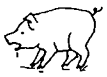

2. Yon kochon ap manje.

3. Yon timoun ap jwe ak kochon an epi mete poupou a nan.

4. Timoun nan kòmanse kriye e manman li pou l' konsole li siye men li sou jip li a.

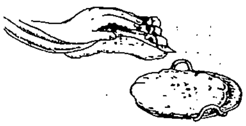

5. Manman an ap prepare manje pou tout fanmi. Li itilize jip li a ki fin souye pou anpeche l' bwile. Poupou k' nan jip li a antre an kontak ak men li. Li separe manje a.

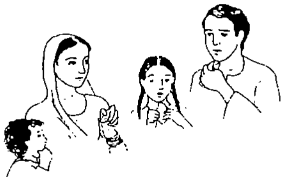

6. Fanmiy nan ap manje manje a.

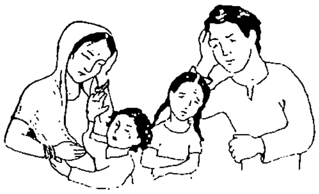

7. Pita tout fanmiy nan gen dyare.

Sa k' ta ka anpeche fanmiy nan malad?

Pwopagasyon maladi a ta ka anpeche:

- si nèg la te itilize twalèt.
- si kochon an te fèmen nan yon plas klotire.
- si timoun nan te lave men li olye li te sèvi ak jip manman li.
- si manman an pa te touche jip kontamine li a e manyen manje a.
- si manman an te lave man li ak dlo ak savon.

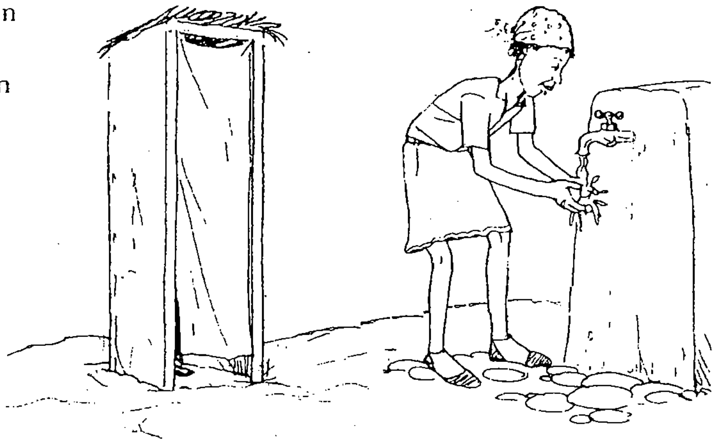

Me kèk mwayen pou n' anpeche pwopogasyon mikwòb ak vè yo :

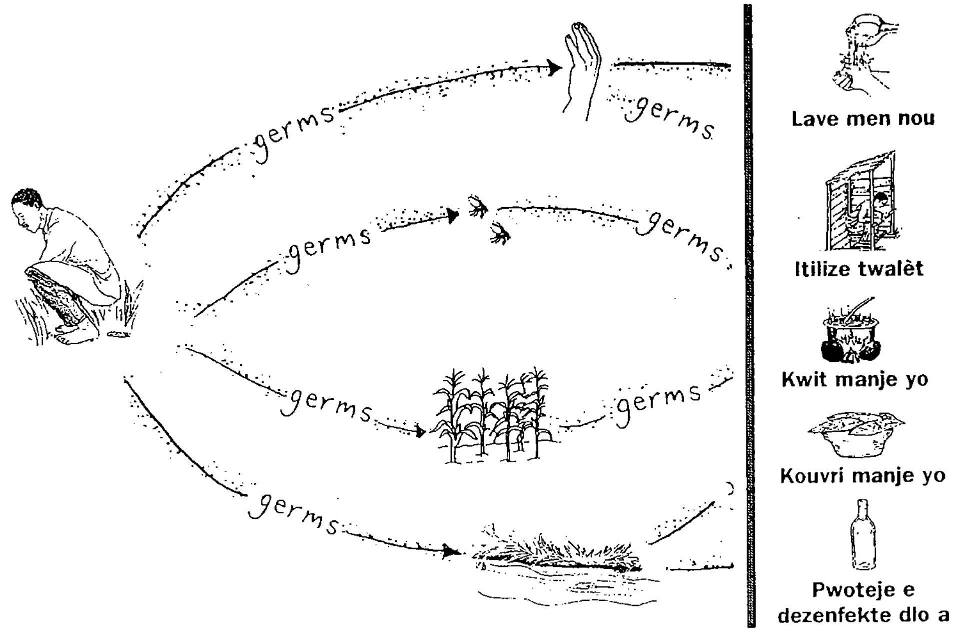

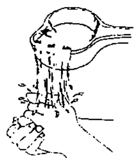

Toujou lave men nou apre nou fin sèvi ak twalèt yo e anvan nou manipile manje yo. Sèvi ak dlo pwòp ak savon si genyen. Si pa genyen savon, itilize sab oubyen sann dife ki pwòp.

Sèvi ak twalèt yo. Sa mete mikwòb ak vè yo andeyò tout kontak avèk moun yo. Si pa gen twalèt, li preferab pou yon moun satisfè bezwen l' lwen sous dlo. Kote dechè yo p'ap kapab touche moun oubyen bèt. Kouvri dechè yo ak tè pou ekate mouch yo.

Sèvi ak metòd lapwopwete ki sèten pou prepare e estoke manje. Lave fwi ak legim yo, kwit yo byèn anvan nou manje yo. Bay zannimo manje eplichi yo epi mete yo sou kèk pil konpòs oubyen nan twalèt yo.

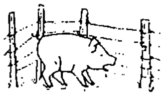

Gade zannimo yo lwen manje menaj yo ak sous dlo kominote a.

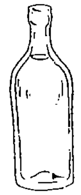

Pwoteje sous dlo yo e itilize dlo pwòp pou n' bwè e lave kò nou.

Fè pyej pou mouch yo e kouvri manje yo. Sa kapab ede n' anpeche mouch yo pwopaje mikwòb. Twalèt ki kontwole mouch yo oubyen anpeche yo reprodwi kapab ede nou (wè paj 32 a 41).

Yon pyej pou mouch ki fèt ak yon boutèy an plastik

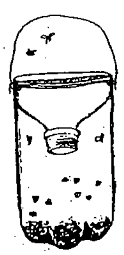

1. Koupe tèt (anwo) yon boutèy an plastik la.
2. Tache yon fil fè oubyen yon bout fisèl nan boutèy la pou pandye li.
3. Mete bagay ki sikre tankou yon ti sik oubyen yon fwi nan boutèy la.
4. Remete tèt boutèy la lanvè nan boutèy la.
5. Mouch yo gen pou vole andedan boutèy la men yo p'ap ka soti ankò.
6. Lè boutèy la plen, vide l' nan twalèt yo oubyen nan yon pil konpòs.

Enfeksyon irinè e renal

Enfeksyon irinè e renal yo gen orijin yo nan mikwòb. Enfeksyon sa yo pi frekan bò kote famn pase bò kote gason yo, paske mikwòb yo kapab penetre pi fasil nan kò a atravè orifis irinè a ki plase toupre vajen an. Enfeksyon irinè a kapab beniy oubyen grav e kapab menm menase lavi.

Yon fanm ou yon fil nenpòt laj, menm yon tibebe kapab kontakte yon enfeksyon irinè.

Koz de enfeksyon irin yo

Mikwob yo kapab antre orifis irin ak pwovoke enfeksyon irinwa le yon fanm:

- rete lontan san irine (pipi). Eseye irine tout 3 ou 4 è.
- rete lontan san bwè likid. Eseye bwè omwen 8 vè ou tas dlo pwòp pa jou. Bwè pi plis toujou lè ou ap travay nan chalè solèy.
- pa gade pwòp pati jenital li. Eseye lave pati jenital nou chak jou e toujou esiye anavan vè annaryè apre nou fin sèvi ak twalèt yo.
- li gen yon rapò seksyèl. Se yonn nan kòz ki pi kouran enfeksyon irine bò kote fanm yo. Pou anpeche enfeksyon an, se pou nou irine imedyatman apre nou fin gen yon rapò seksyèl. Sa va chase mikwòb ki responsab enfeksyon irinè yo deyò kanal irinè a..

Siy ak trètman

Siy enfeksyon vèsi a oubyen kanal irinè a genyen:

- Yon bezwen pou irine frekan ou ijan
- Yon doulè anba vant imedyatman fin irine
- Yon sansasyon ki bwile anpil lè pipi a ap soti
- Yon miksyon ki pa kapab kontwole
- Yon irin trè wouj ou twoub
- Yon movèzodè irin nan

Si nou prezante siy enfeksyon irinè, kòmanse bwè anpil dlo pou ede mikwòb yo elimine. Si yon enfeksyon irinè pa trete, li kapab vin pi mal epi enfekte ren nou. Si yo pèsiste pandan plis pase de jou, ou bezwen petèt medikaman.

Siy enfeksyon renal yo genyen:

- Tout siy enfeksyon irinè yo
- Yon doulè anba do nou
- Lafyèv ak frison
- Noze ak vomisman
- Dyare
- Yon sansasyon gran feblès avèk endispozisyon

Enfeksyon renal yo pi grav pase enfeksyon irinè yo paske ren an ka vin tèlman malad, li ka sispann fonkosyone. Li jeneralman posib pou geri yon enfeksyon kanal irinè lè n' bwè anpil dlo e itilize anpil remèd plant oubyen silfamid, men yon enfeksyon renal egzije yon trètman apwofondi.

Si n' prezante siy enfeksyon renal, konsilte imedyatman yon ajan lasante.

Dyare ak dezidratasyon

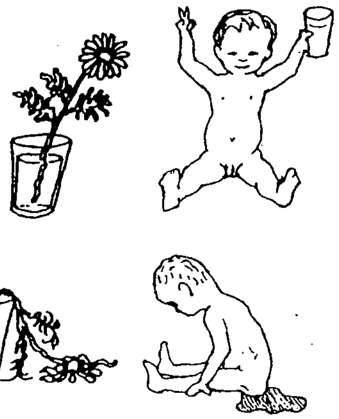

Anpil mou nap mouri ak maladi dyareyik, sitou timoun yo. Maladi sa yo gen orijin yo nan mikwòb ki penetre nan dlo oubyen nan manje. Laplipa timoun ki mouri ak dyare pèdi lavi yo paske l'pa rete ase dlo nan kò yo. Mank dlo sa a rele dezidratasyon.

Moun tout laj kapab rive dezidrate, men dezidratasyon an kapab rive pi vit bò kote timoun yo e li trè danjere pou yo.

Tout timoun k'ap soufri ak yon dyare likid an danje avèk

Siy dezidratasyon

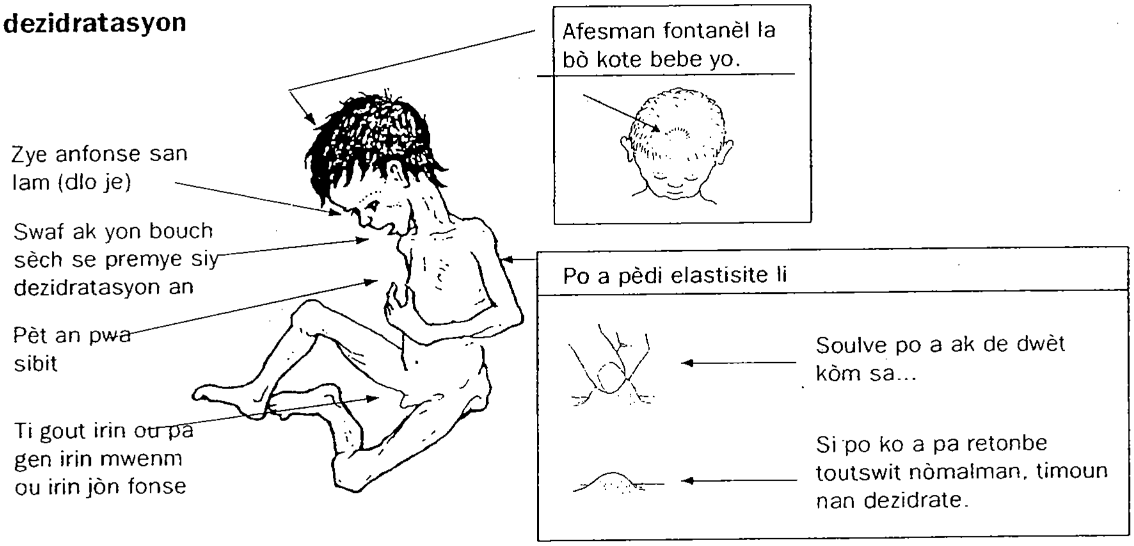

Not pou ajan sante a

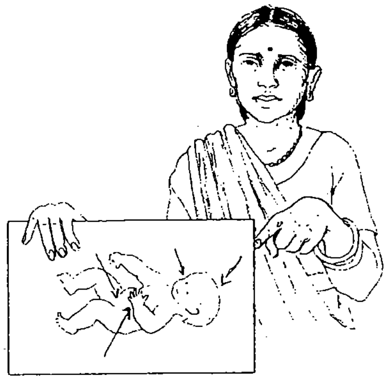

Pou anseye siy dezidratasyon an, nou kapab itilize yon aktivite pandan n'ap itilize yon "kat kò a." Rasanble paran yo e montre yo foto yon bebe sen. Mande yo pou identifye ak flèch tout kote siy dezidratasyon kapab manifeste. Diskite sou tout siy yo. Answit diskite kèk fason yo kapab ede timoun yo lè siy yo parèt e sou sa yo kapab fè pou kòmanse anpeche dezidratasyon an ak dyare a.

Pou rete dezidratasyon

Lè timoun gen dyare likid oubyen li gen dyare ak vomisman, pa tann pou wè siy dezidratasyon an. Aji la poula.

Bay li bwè anpil likid, tankou yon porid leje, oubyen griyo sereyal, lasoup, bwason ki kapab reyidrate (gade anba).

Kontinye ba li manje. Depi yon timoun oubyen yon granmoun malad kapab manje, ba li manje ak frekans sa l' renmen. Pou bebe yo, kontinye ba yo lèt manman souvan anvan lòt bwason.

Yon bwason ki kapab reyidrate moun ede n' anpeche oubyen trete dezidratasyon an, li pa geri dyare a men l' kapab akòde ase tan pou dyare a geri sèl.

Bwason reyidratasyon

Anba, yo eksplike de fason pou n' fè yon bwason ki kapab reyidrate. Si ou kapab ajoute ½ tas ji ki fèt ak fwi, dlo kokoye oubyen yon grenn bannann mi kraze nan yonn ou lòt bwason. Engredyan sa yo genyen potasyòm, yon mineral ki eded malad yo aksepte plis nouriti ak bwason.

Bay timoun nan kèk gòje nan bwason sa a chak 5 mimit, lajounen kou lanwit, jis li kòmanse pipi nòmalman. Yon moun ki fò bezwen omwen 3 lit ou plis nan yon jou. Yon timoun bezwen omwen yon lit pa jou oubyen yon vè pa sèl likid. Kontinye bay li souvan nan bwason sa a ak

Fabrike ak sereyal an poud ak sèl.

(Diri an poud se sa ki pi bon, men ou kapab itilize mayi moulen byen fen, farin ble (frans), pitimi oubyen ponmdetè kwit e kraze).

Nan yon lit dlo pwòp, mete yon demi kiyè akafe sèl

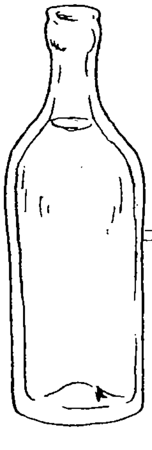

ak 8 gwo kiyè sereyal an poud.

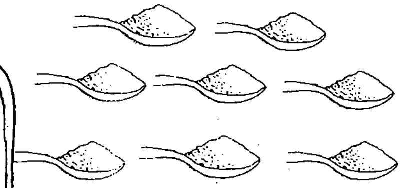

Mete kontni an bouye 5-7 minit pou fòme yon griyo likid oubyen yon porid byen lejè. Fè bwason an refwadi imedyatman epi

Prekosyon pou pran: Goute bwason an chak fwa anvan ou ba li l'pou ou sèten si l' p agate. Lè li fè cho, bwason k' fèt ak sereyal yo kapab gate nan ??

Fabrike ak sik e ak sèl.

Ou kapab itilize sik bwit oubyen sik bren oubyen melas nan plas sik blan.

Nan yon lit dlo pwòp, mete yon demi kiyè akafe sèl

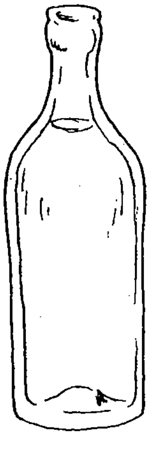

ak 8 kiyè akafe raz sik. Melanje byen.

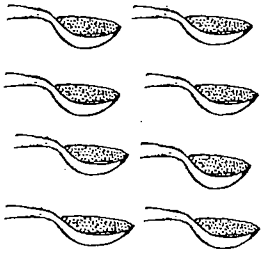

Prekosyon pou pran: Anvan ou mete sik la, goute bwason an pou ou sèten si li pa twò sale pase dlo zye (lam).

WARNIN Si dezidratasyon an vin pi mal, oubyen si yon lòt siy danje vin parèt, konsilte yon medsen.

Lave men yo nan dlo ak savon

Yonn nan pi bon mwayen pou anpeche maladi dyare se lave men nou apre nou fin sèvi ak twalet yo oubyen apre yon moun fin manipile matyè fekal epi anvan nou prepare nouriti pou moun manje.

Gade yon sous dlo pwòp toupre kay noua p pèmèt nou lave men nou pifasil.Men sa pa ase lè nou lave men sèlman ak dlo. Pou lave men yo kapab pi efikas e kòrèk, fòk nou sèvi ak savon tou pou n' retire tout salte ak mikwòb. Si pa gen savon la, itilize sab, tè oubyen sann dife.

Byen fwote men nou yonn kont lòt avèk savon, dlo kouran tankou dlo ponp, robinè oubyen dlo yon tipitap. Konte rive sou 30 pandan ou ap lave tout sifas men ou pou rense savon an, sab la oubyen sann dife a. Seche men nou ak yon chifwon pwòp oubyen kite yo

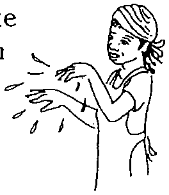

Tipitap la, se yon dispozitif senp pou lave men

Tipitap la se yon dispozitif senp ki pèmèt moun yo lave men yo ak trè ?? dlo. Li pèmèt tou moun k'ap itilize l' la fwote men l' anba yon dlo kouran. Li fèt ak materyèl ki sou plas gratwitman nan laplipa kèk kote moun yo dwe lave men yo : toupre founo a, nan twalèt yo, oubyen nan magazen alimantasyon nou jwenn nan konpay yo pa egzanp.

Komon yo fè yon tipitap

Pou fabrike tipitap sa a, ou ap bezwen 1) Yon boutèy an plastik ak yon bouchon ki kapab vise tankou sa k' gen soda, e 2) Yon tib enferyè ou jwenn nan yon estilo biy oubyen yon tib ki pi piti, rezistan e vid andedan.

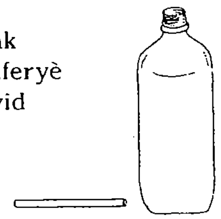

1. Netwaye boutèy la.
2. Pandan n'ap itilize yon moso fil fè, fè yon ti twou nan pati enferyè boutèy la.
3. Retire epi netwaye tib enferyè yon estilo biy. Koupe li an byè e pouse l' atravè twou ou fè nan boutèy la. Tib la dwe byen sere nan twou a.
4. Ranpli boutèy la ak dlo e mete bouchon an nan plas li ankò. Lè bouchon an sere, okenn dlo pa koule nan tib la. Lè bouchon an desere, dlo a ta dwe koule nan boutèy la ak yon rit regilye. Lè ou si sa mache byen, akwoche boutèy la oubyen mete li sou yon etajè kote moun yo kapab itilize li pou yo lave men yo. Gade yon savon toupre tipitap la oubyen anfile yon moso savon sou yon fisèl epi tache li nan boutèy la.

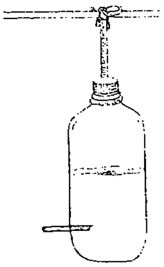

5. Pou itilize tipitap la, devise bouchon an jis ase pou kite dlo a koule. Mouye men nou, ajoute savon, epi fwote men nou anba dlo a jis yo vin pwòp.

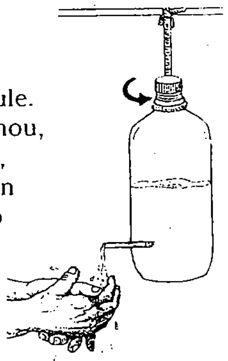

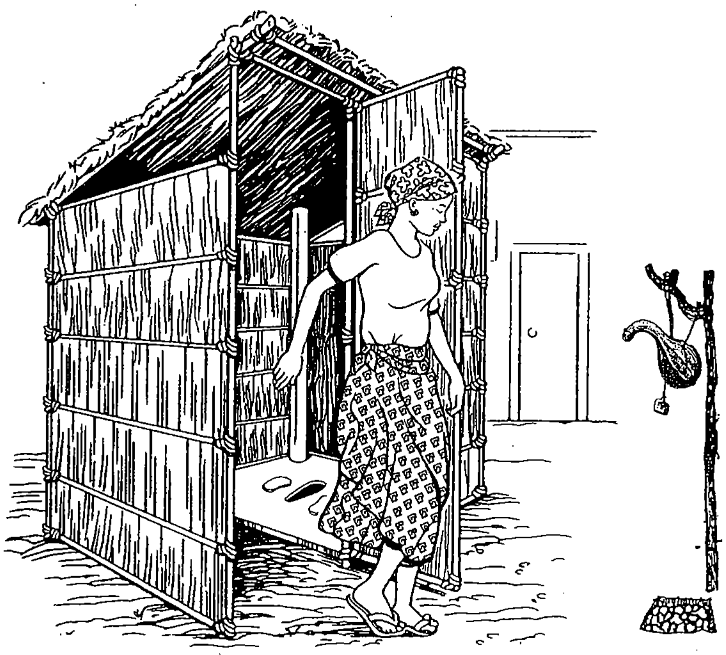

Yo kapab fè tipitap toua k diferan konsepsyon ak materyèl diferan. Yon lòt tipitap pi kouran se sila ki fèt ak kalbas.

Itilizasyon sanitè dlo a pou ijyèn twalèt yo

Nan anpil kote, moun yo lave fès yo apre yo fin soti nan twalet yo avèk dlo. Lavaj anal sa a se yon mwayen trè efikas pou n' rete pwòp. Men paske dlo ki itilize a kontaminen ak ekskreman (dechè fekal), yo dwe disparèt ak tout sekirite. Pa janm jete li koute dlo ap koule oubyen chita nan yon lagon. Vide resipyan an nan twalèt an nan twalèt yo oubyen nan yon fòs destine pou dechè adistans omwen 20 mèt lwen tout dlo k'ap koule sou tè, pui oubyen sous.

- Ranpli resipyan an ak dlo lavaj. Pa janm kite san lave pandan plis pase yon jounen. Plis li rete la, plis mikwòb yo develop ladan li e sou li.
- Lave resipyan an ak savon oubyen sann dife anvan nou ranpli li.
- Resipyan k' itilize pou lavaj anal la dwe plase lwen lòt resipyan ki gen dlo epi lwen kote mou nap separe manje.
- Lave men nou byen lave apre nou fin touche resipyan an. Se sèten li gen mikwòb sou ponyen men yo oubyen nan sifas yo.

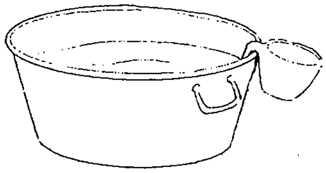

Kòman yo fabrike savon

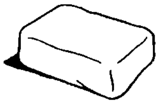

Engredyan debaz

Pou fabrike savon, n'ap bezwen engredyan sa yo:

- Lwil oubyen grès – 3 lit (13 tas) lwil oubyen 2.75 kilogram grès solid (di). Diferans lwil ou grès ap bay rezilta diferan. Pi bon mwayen pou konnen ki grès ou lwil pou itilize se fè eksperyans ak sa k' sou plas la (disponib).
- Lesiv – 370 gram (13 ons). Lesiv la rele tous soud kostik ou iwoksid sodyòm.
- Dlo – 1.2 lit (5 tas). Sa dwe dlo dous tankou dlo lapli ou dlo sous. Pou « adousi » dlo di a (dlo larivyè, dlo pui), ajoute ¼ kiyè akafe soud kostik pou chak lit dlo. Melanje epi e kite repoze melanj la kèk jou. Solid yo ap tonbe anba. Vide dlo adousi a pou itilize li.

Itilizasyon grès sal oubyen rans

Lwil oubyen grès fre koute chè. Yo kapab itilize grès sal ou rans pou fè savon, men fòk ou netwaye li dabò, Pou fè sa, fè lwil ou grès la fonn nan yon kantite dlo egal spi mete li bouyi. Kite li fwèt epi kimen lwil la ou grès la. Si li santi fò toujou, refè operasyon an ak lòt dlo. Si li gen salte nan lwil ou grès la, fè li fonn e pase l' atravè yon twal fen jis li vin pwòp.

Pafen

Pafen oubyen lwil esansyèl bay savon an yon odè ki atire moun. Pou kat kilo savon, itilize yonn nan engredyan sa yo : 4 kiyè akafe lwil (esans) sasafras, 2 kiyè akafe esans sitwonèl ou lavand oubyen yon kiyè akafe esans jiwòf oubyen sitwon. Pou fabrike yon savon ki favorize yon bòn sante pou kò a, ajoute 1 ou 2 kiyè akafe esans magourizye, ben, jatwòf oubyen bawobab.

Materyèl

- 2 gran po, kivèt ou bokit an asye ki pa kapab okside, an ajil kwit ou an font, pa itilize materyèl ki fèt an aliminyòm paske soud kostik la ap andomaje li.
- Yon kivèt ou yon lòt resipyan pwòp ase gran pou kenbe tout grès la.

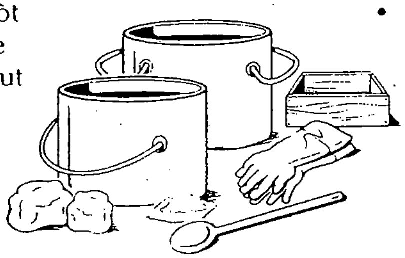

- Kiye bwa yo oubyen baton pou melanje.
- Tas pou mezire
- Yon balans fiks ak presizyon (soud kostik la dwe mezire sou pwa).
- Moul : Pi bon moul yo se bwat an bwa kip a profon, san kouvèti anba ni akote, men louvri anwo e ki kapab louvri pandan ou ap tire dousman sou li. Moul yo kapab fèt tou apati

WARNING: ti goud oubyen ekòs nwa kokoye.

- Sèvi ak papye bwile pou rekouvri andedan moul yo yon jan pou retire savon an san difikilte.

Resèt

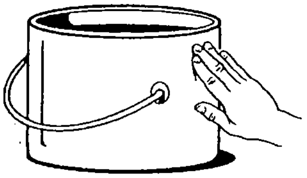

1. Mete soud kostik la nan dlo a. Pa janm aji nan lòt sans la. Melanj la ap chofe. Kite l' refwadi pou rive nan tanperati kò. Pa mete dwèt nou nan solisyon an kote yo va boule. Pou verifye tanperati a tate deyò resipyan an.
2. Fè tout grès di a fonn nan melanj la lwil-grès.
3. Vèse lantman dlo soud kostik la nan melanj lwil-grès la pandan n'ap brase l' san rete nan yon sèl direksyon. Answit ajoute pafen ou lwil esansyèl la. Melanj la dwe fèt omwen pandan ½ è apre nou fin mete tout soud kostik la. Melanj la ta dwe vin pi pwès. Lè kiyè fè kèk liy parèt nan sifas solisyon an, melanj sa a prèt pou vide andedan moul yo.

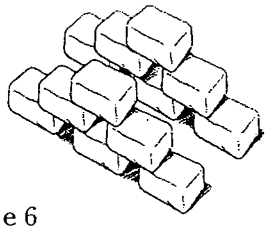

4. Vide melanj la nan moul ki gen yon platfòm andedan yo e kite l' pran fòm solid li san manyen l' pandan 2 jou. Si l' pa pran fòm solid li, ou si li gen grès sou li, kite l' repoze pi lontan posib.
5. Lè savonan pran, retire l' nan moul yo e koupe l'an moso sèvi ak kouto oubyen fil fè pou fè sa.
6. Anpile moso savon yo sou kèk plato e kite yo repoze ant 4 e 6 semèn. Pa sèvi ak savon yo two bonè! Yo toujou kapab boule ou!

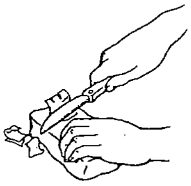

7. Lè savon an fini, nou kapab retire li nan kopo yo apati moso yo. Touche savon an ak pwent lang nou pou n' verifye kalite li. Si li pwovoke yon piki ou yon bwili lejè, li bon. Rekouvri l' pou l' pa pèdi imidite l'.

Kèk pwoblem?

Si savon an asid, epi li boule, li genyen twòp soud kostik. Si l' pa pike menm, li pa gen ase soud kostik. Si savon ou fè a pa reyisi, se petèt paske:

- Grès oubyen lwil la te sal ou rans e li pa te netwayè ase.
- Dlo soud kostik la te twò cho oubyen twòp frèt lè yo te mete l' nan melanj lwil grès la.
- Melanj la te fèt twò lontan ou pa ase lontan.

Si savon an pa bon, esaye ankò:

- Koupe savon an an myèt moso. Mete yo nan yon po ak 12 tas (2.8 l) dlo. Mete gan nan men nou pou touche savon an. Mete li bouyi dousman.
- Kite l' bouyi pandan 10 minit pandan ou ap boulvèse l' tanzantan.
- Si savon an pa t' gen ase soud kostik, (si li pa pike menm), ajoute yon ti kantite soud kostik. Si savon an te gen twòp soud kostik, ajoute grès bouyi davans.

Aktivite pedagojik kominotè: Anpeche dyare.

De nouvo paj sa yo prezante yon aktivite desen pou aprann nou kòman maladi dyareyik yo pwopaje epi kòman yo kapab anpeche yo pran ekstasyon. Apre nou fin reyalize aktivite sa yo, li ta kapab itil pou n' li e diskite kontni paj 6-7-8.

KÒMAN MALADI DYAREYIK YO PWOPAJE

Aktivite sa a ede n' eksplike kòman mikwòb ki pwopaje ou pwovoke dyare yo pase nan yon moun rive nan yon lòt. Moun yo fè kèk desen e rasanble yo pou konpoze yon istwa sou fason dyare a pwopaje.

Dire: 1 nè a 1.5 èdtan.

Materyèl: Papye desen ti fòma, gran fòma, kreyon ou gwo kreyon fèt koulè, riban adezif, modèl desen.

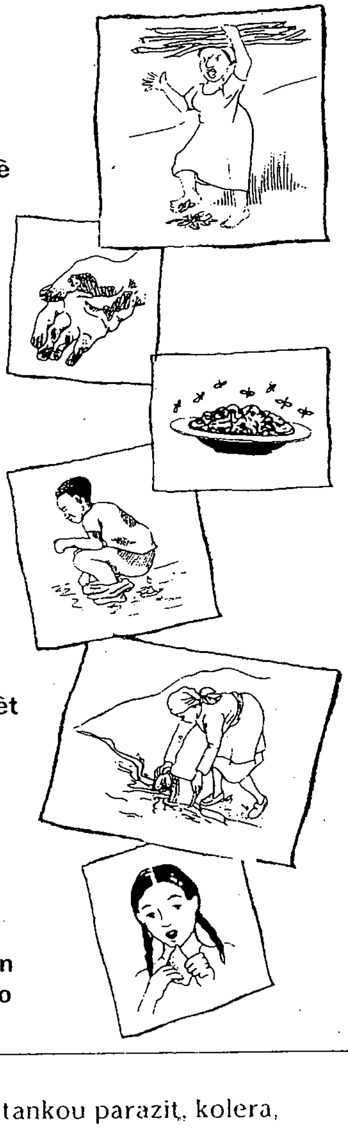

➡ Etap 1: Fòme gwoup 5-8 moun. Chak moun desinen yon imaj ki reprezante salon li menm yon eleman nan pwosèsis pwopagasyon dyare a. Chak desen dwe montre sèlman yon pati sou fason dyare a pwopaje. Si yon moun gen difikilte pou desinen, li kapab ekri yon lòt mot nan plas li oubyen l' fè yon lòt ede li. Si pou n' gen kèk modèl desen pou motive e ankouraje, eksite diskisyon gwoup la.

➡Etap 2 : Nan mitan chak gwoup , chak moun montre desen li. Lòt moun gwoup la di sa yo wè. Demach sa a vle asire chak moun konprann desen yo.

➡ Etap 3 : Chak gwoup mete desen yo nan lòd pou konpoze sou pwopagasyon mikwòb yo. Si gwoup la wè gen desen ki manke, yo kapab ajoute lòt desen pou konplete istwa a. Lè desen yo an òd, yo kole yo ak ribon adezif sou yon moso papye ki pi gran. Ou kapab desinen flèch ant desen yo pou kreye yon chema ki rankonte fason mikwòb pwopaje.

➡ Etap 4 : Chak gwoup montre chema l' bay lòt gwoup yo. Gwoup ki montre desen li yo rankonte kòman dyare transmèt de yon endividi a yon lòt.

➡ Etap 5 : Koulye a tout gwoup la fè yon diskisyon sou aktivite a. Eske istwa a se menm nan chak gwoup? Kòman nou wè istwa a diferan nan chak gwoup? Ki sa k' montre istwa yo diferan? Pouki sa? Pale sou jan dyare a kapab pwopaje. Kòman kondisyon ekonomik ak sosyal yo fè kouri yon ris pou moun yo? Ki konpòtman e ki kwayans ki fè moun yo riske fè enfeksyon ? Ki lòt metòd pwopagasyon maladi yo

Aktivite sa a kapab fèt tou pou pale sou lòt pwoblèm lasante tankou parazit, kolera, malarya, VIH/SIDA.